

кордоном на тривалі строки, вона мала неабияке значення для укріплення зв'язків з країною походження, сприяла формуванню її позитивного іміджу, розвитку міжнародного співробітництва тощо.

Огляд наведених вище прикладів організації навчання для дітей мігрантів, попри їх цілковиту відмінність, дає змогу виявити спільні риси державної політики в цій сфері, які, вочевидь, й були запорукою успіху. Спробуємо сформулювати головні з них. По-перше, і в Греції, і в колишній Югославії шкільництво розглядалося як важлива складова і, водночас, засіб реалізації міграційної політики держави, відповідні питання вирішувалися на найвищому державному рівні, а необхідні заходи фінансувалися з державного бюджету. По-друге, організація освіти дітей мігрантів базувалася на міцній законодавчій базі та мала неабияку адміністративну підтримку. Законом було передбачено заснування відповідних навчальних закладів, визначено принципи їх функціонування, джерела фінансування тощо. Для організації виконання законодавства та моніторингу ситуації створювалися спеціальні адміністративні структури. По-третє, до організації шкільництва для мігрантів залучалися не лише освітні установи, а й інші суспільні суб'єкти, місцева влада, об'єднання мігрантів, що дало змогу враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін.

Зарубіжний досвід в цій площині видається вкрай корисним для України, освітня система якої лише поступово починає враховувати у своїй діяльності потреби такого контингенту учнів, як діти мігрантів. Завдяки створенню в 2007 р. Міністерством освіти та науки України Міжнародної української школи (МУШ), як державного навчального закладу дистанційної форми навчання, самодіяльні українські школи за кордоном, що виникли при громадських об'єднаннях мігрантів, набули методичної та фактичної підтримки, а їх учні – можливості отримувати документи про освіту державного зразка.

Разом з тим, могутній потенціал освіти, як засобу впливу на міграційні потоки, в міграційній політиці держави недостатньо враховується і практично не використовується. Так, в Концепції міграційної політики України, затвердженої Указом Президента України від 25 травня 2011 р., серед стратегічних напрямів її реалізації йдеться про створення умов та механізмів для повернення в Україну громадян України, які проживають на території інших держав. Це, зокрема, передбачає розроблення програм із цільової професійної підготовки, перепідготовки, підтримки українських трудових мігрантів після їх повернення до України з метою інтеграції в місцевий ринок праці. Таким чином, Концепція

націлює на запровадження освітніх програм для дорослих, що, звичайно, є вкрай важливо для заохочення повернення заробітчан, проте вона не містить жодних положень щодо розв'язання освітніх проблем дітей мігрантів. Так само в Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 15 червня 2011 р. «Про затвердження плану заходів щодо інтеграції мігрантів в українське суспільство на 2011–2015 рр.» йдеться про покращання доступу до освіти дітей іноземних іммігрантів та біженців в Україні, однак жодним словом не згадується про дітей українських трудових мігрантів, які повертаються на батьківщину, та їхні проблеми в адаптації до освітньої системи та продовження навчання.

Враховуючи нагальну необхідність задоволення освітніх потреб українських дітей за кордоном, зміцнення таким чином їхніх зв'язків з Україною та створення умов для повернення на батьківщину, а також сприяння інтеграції в освітню систему України тих, хто повертається, організація освіти для дітей мігрантів має посісти належне місце в міграційній політиці держави. Розв'язання цього завдання вимагає цілеспрямованих дій за двома напрямками. По-перше, необхідно всляк підтримувати українське шкільництво за кордоном, через співробітництво з МУШ, допомагати їм методично, кадрово, фінансово. По-друге, потрібно розробляти механізми включення дітей повертанців до освітньої системи в Україні, розробляти відповідні навчальні програми, готувати вчителів. Здійснення державою заходів за цими напрямками варто передбачити в законі України про трудову міграцію, проект якого розробляється нині.

1. Anic J., Pavlinic-Wolf A. Socialni i individualni problema djece migranata / J. Anic, A. Pavlinic-Wolf // Migracijske teme. – 1986. – N 1. 2. Dimitrakopoulos I. N. Analytical Report on Education / I. N. Dimitrakopoulos / National Focal Point for GREECE. – Athens, 2004. 3. Glytsos N. P. Problems and Policies Regarding the Socio-economic Integration of Returnees and Foreign Workers in Greece / N. P. Glytsos // International migration. – 1994. – N 3. 4. Kasimis C., Kassimi C. Greece: A History of Migration / C. Kasimis, C. Kassimi // Migration Information Source [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migrationinformation.org>. 5. Laphkas C. Return migration: School Adjustment of Greek Migrant Workers' Children / C. Laphkas. – Montreal, 1980. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://digitool.library.mcgill.ca/view/action/singleViewer.do?dvs=1344328072268~115&locale=ru&show_metadata=false&VIEWER_URL=/view/action/singleViewer.do?&DELIVERY_RULE_ID=6&adjacency=N&application=DIGITool-3&frameId=1&usePid1=true&usePid2=true. 6. Mitakidou S., Tressou E., Daniilidou E. Cross-Cultural Education: A Challenge or a Problem? / S. Mitakidou, E. Tressou, E. Daniilidou // International Critical Childhood Policy Studies. – 2009. – № 2(1). 7. Nejasnic I. Statistika jugoslovenske vanjske migracije / I. Nejasnic // Migracijske teme. – 1987. – N 3–4.

УДК 159. 37. 351.746.1:331.556(477) 94:271

Іванна Рижан

Піша проща як духовне спілкування та місце зустрічі родин мігрантів: досвід УГКЦ

У статті аналізується досвід роботи УГКЦ з українськими мігрантами, специфіка організації душпастирської опіки українців за кордоном. Висвітлюються особливості пішої прощі як соціокультурного феномена, де панує «дух любові» і взаємна підтримка, де відбувається духовне спілкування між людьми, де зустрічаються родини мігрантів.

Ключові слова: міграція, піша проща, УГКЦ, релігія, суспільство, мігранти, паломництво, єпархія, спогади, служіння.

The Experience of work of the Ukrainian Greek-Catholic Church with the Ukrainian Migrants as well as the specificity of organization of its religious keeping over Ukrainians abroad are analyzed. The peculiarities of the pedestrian pilgrimage as a socio-cultural phenomenon and a form of migrant's families meeting where the "spirit of love" and mutual support predominates as well as the spiritual communication of people take place is shown.

Key words: Migration, First Pilgrimage, Ukrainian Greek Catholic Church, religion, society, Migrants, Pilgrimage, Diocese, Memories, Service.

Українська Греко-Католицька Церква упродовж років переймається явищем міграції, яке, зокрема, в Україні, є болючим питанням. Звісно, що динаміка міграції може бути різною, але це явище має місце з давніх-давен. 7 млн. українців, які виїхали зі своєї держави, в основному, через економічні причини, залишили в Україні своїх рідних. Церква, зокрема Пасторально-місійний відділ УГКЦ, турбується про духовно-пастирську опіку тих людей, які знаходяться на чужині, а також членів їхніх родин, що залишилися в Україні.

Пасторально-місійний відділ УГКЦ (далі – ПМВ) утворений Синодом єпископів у 2008 році, він займається вирішенням багатьох проблем мігрантів як в Україні, так і за кордоном (у 37 державах світу). Очолює відділ владика Йосиф Мілян, єпископ-помічник Київський, виконавчий секретар ПМВ – о. Василь Поточняк. Він також є першим координатором греко-католиків у Італії та першим редактором журналу українців Італії «До Світла» («Verso la Luce»).

Огляд діяльності ПМВ УГКЦ. Мета діяльності ПМВ – організація душпастирської опіки українців за кордоном, там, де немає структур УГКЦ, а також праця з мігрантами в Україні. В Україні ПМВ координовано займається роботою з мігрантами та їхніми родинами (Комісія у справах мігрантів), іммігрантами та біженцями (езуїтське служіння), морським капеланством (Одесько-Кримський екзархат). У цьому служінні ПМВ в Україні допомагають єпархіальні та екзархальні референти у справах мігрантів та іммігрантів. ПМВ також співпрацює з духовними семінаріями та монастирями задля виховування душпастирів і монашества до місійного служіння, з єпархіальними структурами благодійного фонду «Карітас», Українським Католицьким Університетом, Мирянською, Катехитичною, Молодіжною, Євангелізаційною комісією задля розвитку душпастирського служіння мігрантам та їхнім родинам. Також є співпраця з громадськими організаціями та науковими інституціями в Україні й за кордоном. Поза Україною ПМВ задля надання духовної опіки трудовим мігрантам співпрацює з єпископами – апостольськими візитаторами, апостольським делегатом, генеральними вікаріями, пасторальними Координаторами, парохами та капеланами УГКЦ у країнах перебування наших вірних.

Зустрічі мігрантів та їхніх родин в Україні. Окремою ділянкою роботи відділу в Україні є *зустрічі родин мігрантів*. Вже кілька років цю практику ПМВ втілює у життя. Вони відбуваються у різних містах України, з метою перезнайти якомога більше людей між собою, щоб ті, кого об'єднує спільний досвід заробітчанства, мали можливість поспілкуватися і навзаєм підтримати одне одного, як молитовно, так і морально. За характером ці зустрічі є різноплановими, тому кожен, навіть той, кого ця проблема не торкнулась, може тут збагатитись не тільки в духовному плані, але й у культурно-пізнавальному. Часто такі зустрічі відбуваються у різних містах трьох областей України – Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської та у м. Києві [1; 2; 4; 6; 10; 11]. Кожна єпархія має референтів-координаторів у справах мігрантів та іммігрантів, які займаються організацією та гуртуванням цих спільнот.

Форма і зміст зібрань – різні: молитовні чування, реколекції, хресні дороги, конференції, – але в основі завжди є спілкування. Тут люди мають можливість не лише більше дізнатися про те, що таке мігрантство, заробітчанство і які його наслідки, але й відкритися одне одному, відчути себе родиною у спільноті, чого часто вони не можуть зробити навіть у своїй сім'ї. Про це йдеться у численних свідченнях колишніх заробітчан [5; 6; 7].

Так, п. Анна зауважує, що нерідко саме ставлення родини та друзів після повернення із заробітків знову штовхає їхати на чужину, «позаяк, – як говорить жінка, – вдома від мене за ці роки отримували тільки гроші, і я говорила тільки по телефону. Це телефонне спілкування було повне любові: а тут їх нервує, що я хочу щось прибрати, помити, бо там прибирала по десять годин в день».

Про біль, який відчула п. Марія після повернення додому, вона говорить так: «Моє повернення було дуже болючим для нашої сім'ї. Коли я розповідала їм про ті заробітки, про свою роботу, їх це дуже дратувало, більше, ніж мене. Яюсь дочка мені сказала: «Мамо, може, ми зробили щось не так, як треба, але ми вже не можемо чути того вашого заробітчанства». Це і досі продовжується. Можливо, не в такій формі, але це є», – ділиться жінка і додає, що шукає людей, з котрими могла б поговорити про спільне пережите, просто вилити комусь душу, хто б мене і кого я могла б вислухати, тих, хто також пережив подібний гіркий досвід», – говорить п. Марія [12].

п. Анна зауважує, що час, який пройшов з моменту виїзду за кордон, вкрав щось дуже вартісне з життя. «Коли повернулась в Україну, мене зустріли вітаннями, квітами, але стосунки у сім'ї надзвичайно змінилися», – говорить колишня заробітчанка і додає, що ці зміни привели до розлучення. «Діти, однак, яюсь зрозуміли, що якщо я не буду в Італії, то навчання вони не зможуть продовжувати», – зауважує жінка і звертає увагу, що чужина, це як трясовина, яка затягує. За її словами, вирватися з тієї трясовини дуже важко, незважаючи на зусилля, які докладають люди. Жінка говорить також про те, що, попри труднощі закордоння, «нас там прийняли, як своїх, а тут, в Україні, нас вважають чужими», – зауважує п. Анна і окреслює ситуацію, в якій опинились українці, «де свої є між чужими, а чужі між своїми» [3].

«Повернення також має свої пережиття», – говорить п. Оріся. «Яюсь зробила зауваження своїй доньці на прощі, а вона на те: «Мамо, ви думаєте, що мені десять років, як тоді, коли ви мене залишили. Я вже виросла, маю свої погляди на життя і розумію, що до чого», – відповіла мені дитина». Про проблему роз'єднаних родин респондентка висловлюється коротко: «Чоловіки без жінок робляться слабкими. У селі як у селі – пляшка на столі і гостина та розмови про нас», – говорить п. Оріся. «З поверненням у сім'ю, додому, ми несемо із собою уже отриманий досвід закордонних реалій, у яких ми вже навчилися жити, побачили як краще, а рідні цього не розуміють і говорять, що ми хочемо командувати», – ділиться заробітчанка і зауважує, що на цьому починаються сварки і незгода. «Хоч ми і заробляємо, – каже жінка, – але набагато більше втрачаємо».

Ще одна заробітчанка, п. Надія, розповідає про часті приклади того, що заробітчани, котрі живуть в одному селі, не спілкуються між собою, не шукають контактів, бо вони зневірені, відчувають осуд [3].

Зазвичай, зустрічі родин мігрантів відбуваються в останню суботу місяця у різних містах України (Дрогобич, Самбір, Болехів, Стрий, Львів, Тернопіль, Івано-Франківськ, Київ) і розпочинаються Святою Літургією, опісля продовжується знайомство, триває робота в групах, розпочинаються презентації, прес-конференції, доповіді, вирішуються організаційні питання тощо [4; 8; 9]. Примітно, що у 2012 р. у Івано-Франківській та Львівській архієпархіях УГКЦ було відкрито перші поради родин мігрантів [1], про які неодноразово говорив і благословив на цю діяльність емеритований Глава Церкви, Блаженніший Любомир Гузар.

Щомісячні нічні піші прощі. З метою поглиблення духовного змісту таких зібрань, о. Василь Поточняк запропонував доповнити їх елементом прощі, зокрема нічної пішої прощі до відпустових місць України. «Ніч – це час спокою, де навколо усе затихає, і ти можеш вповні віддатися розмові з Богом. Ісус також часто молився вночі. Тому ми обрали для молитви саме нічний час, коли ніхто нікуди не поспішає, натомість може знайти хвилю для своєї душі» [2]. Так говорив о. Василь про те, чому саме ніч стала найсприятливішим часом для молитви.

Вперше в Україні, з ініціативи секретаря ПМВ, о. Василя Поточняка, така нічна піша проща відбулася із *Дрогобича до Грушева, у вересні 2009 р.* [2]. Відтак в останню суботу місяця, у теплу пору року, референти у справах мігрантів по єпархіях, разом з представниками благодійного фонду «Карітас» у єпархіях організовують нічні піші прощі родин мігрантів та всіх охочих, щоб разом помолитися за роз'єднані сім'ї та «розпорошений» український народ. Такі прощі упродовж трьох років відбувалися у Самбірсько-Дрогобицькій, Стрийській єпархіях, Львівській, Івано-Франківській архієпархіях [2; 4; 11].

Міжнародна піша проща родин мігрантів Самбір – Зарваниця. Вінцем річних зустрічей і прощ є Міжнародна 10-денна піша проща родин мігрантів із Самбора до Зарваниці, відстанню – 280 км. Варто нагадати, що щорічну Міжнародну прощу мігрантів та їхніх родин із Самбора до Зарваниці започаткував о. Василь Поточняк. Оскільки проща має міжнародний характер, то в ній беруть участь люди з різних областей та регіонів України, а також з-за кордону [6; 8]. Наприклад, у 2012 році така проща відбулася із 03 по 12 серпня, яка на 80% складалася з молоді. Її учасниками були представники 16 країн світу: Чехії, Польщі, Канади, Швеції, Італії, Греції, Росії, Угорщини, США, Білорусі, Голландії, Португалії, Англії, Казахстану, Норвегії, Естонії та 8 областей України: Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Київської, Закарпатської, Вінницької, Кіровоградської, Чернівецької. Наймолодшій паломниці було 8 років, найстаршій – 79, були також люди старшого віку та діти. Із Самбора вирушило 315 прочан, а прибуло у Зарваницю 350 паломників. Темою тогорічної прощі родин мігрантів була така: «Жива парохія – місце зустрічі з живим Христом», яка обрана УГКЦ як стратегія розвитку до 2020 року. Велику увагу приділяли свідченням, які нестиме кожен паломник своєю присутністю в місце, де зупинятиметься на ночівлю. Ще одним новим моментом тогорічної прощі був Фестиваль мігрантської творчості, який відбувся у Зарваниці по завершенні паломництва. Участь у фестивалі взяли українці з-за кордону, які ділились своїми талантами, а також сприяли відкриттю «українського світу» у світі.

Під час серпневих відпусток українці, які працюють за кордоном, приїжджаючи додому, мають унікальну змогу десять днів побути у молитві, спілкуванні та духовному відпочинку зі своїми родинами, дітьми, яких вони залишили в Україні. Проща дає достатньо часу і можливостей замислитись над способом життя, який є характерним для особи та родини. Це молитовно-катехитично-пізнавальне паломництво, у якому Бог присутній серед людей і через них діє на добро ближньому.

Історія прощі Самбір – Зарваниця. Про задум прощі Самбір – Зарваниця о. Василь Поточняк згадував так: «У задумі прощі Самбір – Зарваниця для родин мігрантів, а

також усіх бажаючих, ми хотіли через це паломництво трохи більше спілкуватись з людьми з-за кордону, разом молитись і їх слухати, бо на це маємо десять днів часу. Звісно, що вони також, попри все, вже є носіями культури тієї, чи іншої країни, з якої приїжджають, а це збагачує. Можна сказати, що відбувається своєрідний природний процес інкультурації та взаємозбагачення» [6]. У першій прощі Самбір – Зарваниця, яка відбулася у 2006 р., взяло участь 22 особи. Про це паломництво священник згадував так: «Ми йшли на той час без мікрофонів, але з голосниковою апаратурою, прочанським хрестом, галстуками і емблемами, путівниками, дарунками для конкурсів, які були на прощі. До Зарваниці тоді прибуло 75 осіб. Дорогою катехизували одне одного, зустрічали людей, які нам дякували і гарно нас приймали і зрозуміли, що Господь благословляє нам цю справу», – говорить секретар відділу [6].

Таким чином, щороку у піших прощах бере участь від 200 до 400 осіб: дітей, молоді, дорослих, старших долають пішки понад 200 км шляху, щоб скласти свої подяки та прохальні молитви Богородиці. Усіх прочан об'єднує щось особливе: це можна назвати «духом любові». Діти, батьки котрих за кордоном, подружжя, розділені відстанню, їхні рідні чи близькі моляться один за одного.

1. В Івано-Франківську запрацювала перша в Україні духовна мігрантська порада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://odtrk.if.ua/2012/03/05/в-івано-франківську-запрацювала-порада>. 2. Відбулася Єпархіальна нічна піша проща родин мігрантів Дрогобицько-Грушів [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.sde.org.ua/home/archive/item/2140-vidbulasya-proshcha-rodyn-migrantiv-drogobych-grushiv.html>. 3. «Заробітчанство – це трясина, яка затягує» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2011/08/49306>. 4. Мігранти та їхні рідні знову зустрілися у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2011/05/45781>. 5. Міграція очима дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vimeo.com/28000505>. 6. Пасторально-місійний відділ УГКЦ проведе VII Міжнародну пішу прощу родин мігрантів із Самбора до Зарваниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.katedra-ugcc.if.ua/archives/9126#more-9126>. 7. Патріарший паломницький центр організовує паломництво військових і журналістів на Святу Землю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.katedra-ugcc.if.ua/page/8>. 8. *Рижан І.* Еміграційне право в Україні, на думку УГКЦ, можливе через зустрічі і спілкування / Іванна Рижан // Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та шляхи їх розв'язання: збірник наукових статей і виступів на міжнародній науково-практичній конференції, 22 березня 2012 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка», Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою, Українська Всесвітня Координаційна Рада, Всеукраїнський благодійний фонд «Запораука», Громадська організація «Назустріч». – Львів, 2012. – С. 344–351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16865/1/43-Ryzhan-344-351.pdf>. 9. УГКЦ і Держава хочуть створити в Києві культурно-інформаційний центр для роботи з українськими мігрантами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.katedra-ugcc.if.ua/archives/8001#more-8001>. 10. У Києві відбулася триденна зустріч родин мігрантів, у контексті якої представники Церкви і Держави спільно обговорили питання міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews\[tt_news\]=6941&cHash=b75401f29e7b2ebe38774873a5ae64aa](http://www.ugcc.org.ua/news_single.98.html?&tx_ttnews[tt_news]=6941&cHash=b75401f29e7b2ebe38774873a5ae64aa). 11. Франківчани запрошують на зустріч родин мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2012/03/59981>. 12. «Церква в чужині – як ковток повітря», – колишня заробітчанка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://palomnyk.at.ua/publ/migracija/pracija_ugkc/cerkva_v_chuzhini_jak_kovtok_povitrya_kolishnja_zarobitchanka/13-1-0-133.